

МУЛТИКУЛТУРНИ КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАМ- КВАДРАТУРА КРУГА

АПСТРАКТ

Велики број европских земаља, исто као САД, Канада и Аустралија у другој половини 20 века је примио много имиграната из хинду, будистичких и исламских региона. То је створило специфичну ситуацију каква није постојала у време формирања ових држава. У време када су ове државе формиране огромна већина становника припадала је хришћанској политичкој култури. Као резултат тога створени су секуларни уставни поретци. Због тога што хришћанска теологија може да прихвати секуларни принцип организације. Имигранти су донели су свој политички и културни модел. Тако на пример исламски политички модел искључује секуларизам и тражи теократију. Самим тим када се постави питање евентуалног преуређивања правног система види се да је између домицилне популације и рецимо муслимана немогуће начинити компромис, уколико свака страна инсистира на своме моделу. То значи да је мултикултурни устав немогућ.

Кључне речи: мултикултурализам, конституционализам, религије, потешкоће, политикологија религије.

Једно од најважнијих политичких питања 20. и 21. века јесте како уредити међуљудске односе у све више глобализованом свету. Некада се уређивање односа међу људима сводило на усклађивање интереса у оквиру истих етничких колективитета, тако да се многа питања нису ни постављала. И то она најважнија питања. Дакле, никада се у Шведској није постављало питање да ли ће званични језик бити шведски ли неки други. Да ли ће се у историји учити шведски краљеви или Петар велики као национални јунак итд.

1 Проф. др Мирољуб Јевтић, редовни професор, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, Београд. Е-mail: jevticmiroljub@yahoo.com. Овај рад је рађен у оквиру пројекта 179008, подржаног од Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Ситуација се битно променила са развојем материјалних производних снага заснованим на примени нових техничких достигнућа. То је учинило да људи са једног краја планете на други данас стигну за мање од 24 сата. Тако је почело да долази кретања становништва. Све то је створило нове ситуације у којима су у до тада моноетничке и у принципу монорелигијске средине почели да се све више и више насељавају људи другачијег не само верског и етничког, него и расног састава. То је почело да усложњава питање како уредити односе међу људима тако различитог порекла и културе. Већ из ових реченица видљиво је да ће се овде говорити о односу религије и политике, зато ова расправа спада у поље истраживања политикологије религије.²

Основна политика и пракса којом су се односи међу различитим људима настојали сређивати у такозваним развијеним друштвима западне демократије је веома рано постала пракса цивилног друштва.³ Политика и пракса цивилног друштва се своди на то да се што више ограничи власт и уплитање државе у међуљудске односе и да оно само без страха од санкција наметнутих од државе уређује своје узајамне везе. Политика и пракса цивилног друштва своје корене вуче од 18. века и много је везана за деловање француских просветитеља.⁴ Али њени основи имају далеко дубље корене, у које овде нећемо улазити. Дакле, јасно је да ни у својим најранијим почецима свака озбиљна концепција цивилног друштва није могла да заобиђе политички систем односно државу, односно државну принуду. Јер је била свесна да без државне принуде друштво не може да опстане. Имајући у виду то, заговорници идеје цивилног друштва су се трудили да што је могуће више начине простора за аутономно деловање појединца или групе. Деловање у коме би потребе за државним регулисањем биле што мање. Али нико, како смо рекли, није у питање доводио државни оквир. Како је теорија цивилног друштва настајала у време аутократских држава, поготову Француске у 18. веку, било је јасно да се простор за деловање идеје цивилног друштва може ширити са лимитирањем власти краља који је апсолутистички владао државом. А власт краља се ограничавала уставом тј. законом.

Буржоаским револуцијама и америчким ратом за независност ударени су темељи државама и друштвима у којима се цивилно друштво могло развијати у оквиру јасно постављених прерогатива државе.

2 Миролуб Јевтић, “Political science and Religion”, *Политикологија религије*, бр.1/2007.

3 Jean L. Cohen, *Civil society and political theory*, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1992.

4 Погледати нпр.: Voltaire, *Oeuvres complètes de Voltaire, avec des notes et une notice historique sur la vie de Voltaire*, Paris: Furne, 1835–1838.

Најважнија карактеристика односа тако формираних оаза цивилног друштва и државе била је та, да су све те државе које су дозволиле развој цивилног друштва биле националне. У свакој од њих једна је етничка нација била сама у оквиру државних граница, или је била толико доминантна да су све друге етничке заједнице морале да прихвате њену доминацију. Види се то по имену: Француска, Холандија, Италија, Русија... У таквим се државама није постављало питање језика, историје, па чак ни религије, чак и кад су се трансформисале у атеистичке политичке поретке какав је био СССР. И у њему је руски био доминантан, и у њему је православни храм Василија Блаженог на Црвеном тргу у Москви био симбол религиозне архитектуре, а не нека цамија у Бухари, иако су бухарске цамије познате по својој лепоти и културном значају.

Однос државе, односно правног поретка, односно конституционализма почиње да добија другачије димензије са поменутиим развојем материјалних производних снага и са развојем индивидуалних људских права. Развој материјалних производних снага увећава потребу за радном снагом, а људска права утичу на еманципацију и жене и мушкарца. Као резултат настаје процес слабљења институције породице, самим тим брака итд. Због тога долази до смањења стопе рађања. И имамо занимљиву ситуацију. Развијена привреда све више вапи за радном снагом, а ње је све мање.

Погледајмо како стоје ствари. Према извештајима демографских институција у свим развијеним европским и ваневропским земљама се домицилна популација смањује као снег у пролеће. Тако ће становништво Јапана са 142 милиона 2007. до 2050. пасти на 107; Немачка ће од 82 милиона пасти на 74; Италија са 58 милиона на 54 милиона.⁵ Тако да су те земље дошле у ситуацију да морају да увозе радну снагу из земаља где те снаге има у изобилју. У прво веме били су емигранти који су долазили из земаља сличне културе. Италијани, Шпанци и Португалци су ишли у Немачку, Француску, Швајцарску итд. Ти емигранти су се веома брзо асимиловали. Време је показало да то није довољно и кренула је тражња за новим радницима, али њих је сада било само у земљама Африке и Азије. А они су и расно и верски, дакле културолошки различити од домаћина. Како је домаћин имао потребу за њима морао је да им се, условно речено, удавара. Да ствара, односно омогућава да они сами стварају услове живота који су личили на средине из којих су дошли.

То је представљало увођење нових културних модела којима је признато право грађанства у новим отаџбинама. Како би тај модел опстао, створена је идеја мултикултурализма како једна од форми цивилног друштва. У прво време тај се мултикултурни модел сводио на организације и манифестације

5 *The New York Times Almanac*, 2008, стр. 479.

цивилног друштва, који се мало или ни мало није повезивао са државном, односно уставном и законском регулативом. Односно, све што се тицало правне регулативе уређивало се према законима које је донело домицилно становништво. Све се то остварило због тога што већина новодошлих нису били држављани. И сви су их рачунали као раднике на привременом раду, који ће се једног дана вратити тамо одакле су дошли и са собом однети своје културне моделе.

Тако да су њихово присуство домаћини чак доживљавали као предност. Новодошли ништа нису тражили. Радили су послове које домаћини нису хтели, уз то донели много тога што је домаћине одушевљавало као нпр. кухињу и фолклор. Домаћини су могли да уживају у специјалитетима и фолклору који су им до тада били тешко доступни. Сетимо се фудбалских утакмица пред распад Југославије. Тада су београдски навијачи у Загребу на утакмицама са Динамом као главну предност Београда над Загребом истицали поруку: 442 километара до Мек Доналдса. Све је то стварало изванредно шаренило које се представљало као предност и пут којим треба ићи у читавом свету. Јер је изгледало да се свет претвара у глобално село где ће људи разних култура, негујући своју културу у непосредном окружењу других у оквирима политичког и правног поретка који су створили домаћини, моћи да фино коегзистирају.

При томе су домаћини почели да праве грешке какве је начинила Француска. Стварајући огромно колонијално царство Француска је начинила дискриминациону разлику између становника Магреба делећи их по верској основи. Јеврејској заједници која је тамо живела је доделила држављанство. Дакле они су још у време колонијализма стекли статус грађана Француске. А то није дозвољено муслиманима.⁶ Када је после деколонизације Магреба, која се завршила 1962. са Алжиром, у Француску пристигла бројна јеврејска заједница Сефарда из овога региона сви су они одмах били третирани као Французи. Тако се створила заједница која данас броји око 600.000 људи.⁷ То је веома богата и утицајна заједница.

После деколонизације услед великих потреба француске привреде, Французи су отворили границе и својим бившим поданицима из афричких и арапских земаља. Они су у Француску унели своје обичаје и религију, која се вртела негде на периферији француских градова, тако да се то није много примећивало. Али како је наталитет Француза све више падао а потребе за

6 Patrick Weil, *Qu'est-ce qu'un Français? Histoire de la nationalité française depuis la Révolution*, Paris: Gallimard, 2005.

7 *The New York Times Almanac*, 2008, стр. 574.

радницима расле долазио је све већи и већи број радника муслимана и Црнаца. Сада су они почели да се шире из предграђа и да освајају централне делове Париза, какав је простор од Барбес-Рошшуара до трга Република и ка крајњој станици метроа број 4 под именом Порт де Клињанкур.⁸

Са временом су придошлице почеле да узимају француско држављанство. Тако, данас у Француској живи око 6 милиона муслимана, што је око 5 до 10% укупног становништва те земље, од око 66 милиона житеља.⁹ У прво време они нису били политизовани. Или нису јавно показивали своје политичке ставове. То није био случај са Јеврејима. Они су од почетка као француски грађани чинили све да, скоро безрезевно подржавају државу Израел. Како је држава Израел са тачке гледишта муслимана узурпаторска, окупаторска и дискриминацијска творевина, то су се француски муслимани све више поистовећивали са својим палестинским једноверницима.¹⁰ Француска држава као и читав Запад је од настанка Израела стао на његову страну и то су муслимани доживели и доживљавају као дискриминацију њиховог права на мишљење. Али сада су то почели да гледају као француски држављани. За њих је политика Француске према Палестини неправедна и самим тим антиисламска. Дакле, они сада као држаљани Француске траже да се политика француске државе промени. При томе су као један од важних узрока за такву политику Француске навели преузимање ставова јеврејске заједнице од стране државе. За муслимане са француским држављанством Француска одступа од свога устава који прокламује једнакост грађана пред законом и фаворизује Јевреје када се ради о палестинском питању.¹¹

Овај проблем, који је у прво време био само реторички, веома брзо је ескалирао у врућ политички неспоразум. Неспоразум који се у име, уставом загарантованих грађанских права и политике мултикултурализма, претворио у озбиљне физичке сукобе двеју заједница. Претећи да потпуно дестабилизује француски политички и правни модел уставног регулисања односа грађана различитих вероисповести.

Као најкарактеристичнији случај наводимо сукоб који је избио између Израела и Палестинаца у јулу и августу 2014. Од почетка сукоба јеврејска заједница Француске одлучно је стала на страну Израела. Реакција француске владе била је, према процени Француза муслиманске вероисповести, изразито

8 Аутор ових редова преко 30 година повремено борави у Паризу и одлично познаје те делове града.

9 *The New York Times Almanac*, 2008, стр. 574.

10 *Le Figaro*, 21.7.2014, стр. 2.

11 *Ibid.*

антиарапска и антимуслиманска, што је изазвало револт. Французи муслимани су кренули у демонстрације које су се претвориле из антиизраелских у антијеврејски протест. Дошло је до напада на синагоге и јеврејске културне центре. Муслиманским демонстрантима се супроставила организација Јевреја. Тако да је у појединим деловима Париза и другде дошло до сукоба. Претило је да се улице француских градова претворе у поприште верског сукоба муслимана и Јевреја, али овога пута француских држављана. Дакле да све то прерасте у грађански рат верских мањина на доминатно римокатоличком тлу.

Тако се показује колико је проблем регулисања међусобних односа припадника различитих вероисповести, односно различитих култура много теже остварити у пракси него у теорији. Дакле француски уставни модел регулисања односа међу грађанима се узима као пример једног од најдемократскијих модела који се поред енглеског препоручује као пример како уредити међусобне односе. Али то се сводило на односе људи који припадају истој култури. И тај модел је изванредно функционисао док је уређивао односе међу Французима који говоре исти језик, сви су римокатолици, барем традиционало и скоро сви Белци. Све је то постало сасвим друкчије, сада када тај модел треба да регулише односе Француза, који су муслимани и јевреји.

Модел се показао немогућим сада када треба да регулише односе Француза који јесу грађани Француске, али више нису римокатолици него муслимани и јевреји, а уз то су многи од муслимана Црнци или припадници жуте расе. Сада се тај уставни модел показао као нефункционалан. Разлог за нефункционалност јесте недостатак политичког консензуса који је предуслов за политички легитимитет.

Аутохтони Французи римокатолици и претежно Белци су се сада нашли у чуду. Њихов уставни модел се показао као неефикасан и то у случају када се у оквиру њега не могу договорити грађани који чине само 10% становништва. Питање које ти такозвани традиционални Французи постављају јесте: шта ће бити када број француских грађана који се инспиришу исламским, јеврејским, хинду или будистичким културним вредностима порасте? Већ сада су се париска четврт Барбес-Рошшуар и предграђе Сарсел претворили, барем на један дан, у Газу. Шта ће се десити када читави градови буду муслимански или јеврејски или хинду? Да ли ће тада цела Француска постати Блики исток или Кашмир?

Смешно делује антрфиле на другој страници чувеног француског дневника Фигароа где новинар крупним словима пише: „Провокатори и

штеточине који мешају религију и политику прете националној слози заснованој на принципу лаицитета”.¹²

Понављамо смешно делује овај вапај, то је права реч-вапај, аутора француског текста. Смешно јер они којима је упозорење упућено одлично знају да руше националну слогу и то им је и циљ. Али да је руше, тако како је руше, основу им даје постојећи уставни поредак у Француској. Нормално, не даје им то до краја. Али ако је уставом Француске загарантовано, а јесте, право на равноправност свих њених грађана без обзира на вероисповест, онда демонстранти не траже ништа друго него остваривање својих уставних права. Друга је то ствар што су у тражењу уставних права отишли предалеко и почели да примењују насиље и угрожавају иста таква права других. Али то је логичан резултат постојеће демографске, етничке и верске слике Француске и уставних норми које су донете за једно сасвим друго друштво. И у једно сасвим друго време када је верска и расна слика Француске била сасвим друкчија.

Једноставно речено показује се да, овакав какав је, уставни поредак Француске не одговара постојећој верској структури друштва. Дакле важећи устав је донет на основу политичке теорије коју је родила политичка пракса настала у једноетничком и једноконфесионалном друштву. У време када су сви Французи били реални или номинални римокатолици. Римокатолицизам је, као и читаво хришћанство, невољно прихватио секуларни модел уређивања односа цркве и државе. И за то је имао упориште у догми. Наиме и римокатолицизам и хришћанство уопште настали су на основу примера Исуса који је по питању политике показао потпуну индиферентност.

Исус је живео у најразвијенијој и најјачој држави тога доба, римском царству. Своју делатност свео је на црквену и игнорисао је државу, колико год је могао. Својим следбеницима је говорио да његово односно њихово царство није од овог света.

Шта је Исус учио своје следбенике најбоље се види у Посланици Јеврејима апостола Павла где стоји: „јер овдје немамо града који ће остати, него тражимо онај који ће доћи”.¹³

На основу тога јасно је да су хришћани могли да прихвате у свом вредносном систему секуларни облик политичког уређења, мада је стицај историјских околности учинио да се највећи део историја хришћанских народа одвијао у оквиру теократских држава. Хиндуизам, ислам, јеврејство и

12 Ibid.

13 *Библија или Свето писмо Старога и Новог завјета*, Британско и инострано библијско друштво, Београд, 1985, Јеврејима посланица светог апостола Павла, глава 13, стих 14.

шинтоизам имају теократију уграђену у свој догматски систем. Одрицање од теократије значило би негирање суштине њихове вере. Погледајмо нпр. како то изгледа у исламу. Мухамед, који је пример који муслимани морају следити ако желе да се спасу после смрти и оду у рај, је у себи сједињавао следеће улоге: веровесника, првосвештеника, врховног судије, команданта војске и шефа државе. Дакле муслиманска заједница мора бити уређена по моделу заједнице коју је уредио Мухамед у Медини од 622–632. године када је умро. Ту заједницу су наставила да развијају четворица праведних халифа од 632. до 661. године. Догматски је уграђено у исламу да муслиманска заједница тако мора да изгледа. Муслиман који одбије да се понаша по том моделу губи статус муслимана. И следи му смртна казна. Нема друге казне, сваки муслиман који напусти ислам мора бити убијен.¹⁴ После ових речи схватамо пред каквим се изазовом налазе муслимани у секуларним земљама Западне Европе и САД. За њих је то модел греха који их обавезно води у пакао ако га прихвате. Нормално, Куран је по том питању јасан. Он вели: „Аллах никога не оптерећује преко могућности његових...”¹⁵ Дакле ако се муслиман нашао у земљи где је у мањини, он не мора бити субверзивни елемент. Напротив, може веома ревносно испуњавати грађанске дужности. Најбољи доказ за то је француско војно гробље поред београдског Новог гробља. Тамо ће се у скоро свакој парцели видети бели муслимански надгробни споменици-нишани у низу са крстовима. На њима просто пише муслиман умро за Француску, поред имена и презимена.

Али чак ни тада муслиман не сме да прихвати то стање као трајно. Он мора, зарад спасења своје душе, да чини све да промени поредак у смислу трансформисања државе у којој живи у складу са Мухамедовим примером. И сада када се та прилика, по проценама неких муслимана, десила нпр. у Францукој, део муслимана излази са таквим захевима. Нормално већина муслиманске заједнице у Француској се не изјашњава јасно по том питању. Али нико не сме да оспори исламску легитимност оних који такве захтеве постављају. Друга је ствар како ће та већина која ћути у својим главама рационализовати своје ћутање. У суштини се оно своди на став, да је то прерано и да то води у опасност да заједница изазове француску државу која би је могла уништити, одузимањем држављанста и протеривањем, или било чиме другим. Али и поред тога је сигурно да, ни због чега, муслимани у својим главама не могу да одрекну обавезу да се Француска једног дана, претвори у

14 *Куран*, (превод Бесима Коркута), 4. издање, Сарајево, 1984, стр. 617.

15 *Ibid.*, стр. 286.

земљу ислама. Они који то прихвате престају да буду муслимани каква је нпр. Рашида Дати, која је била министар у Саркозијевој влади.

Она, рођена муслиманка из Марока пореклом, не може више да иде у земљу свог порекла јер је родила ванбрачно дете. Наиме према члану 490. мароканског кривичног законика: „биће кажњене затвором од месец до годину дана све особа различитог пола које нису венчане по закону а имали су сексуалне односе”.¹⁶ Како је ванбрачно дете необорив доказ илегалних сексуалних односа, јасно је да Рашида Дати подлеже овој казни мароканског кривичног закона. Упркос томе што је министар једне моћне земље.

За функционисање француског политичког и правног поретка важна је чињеница да муслимани који живе у Француској и свуда у Европи траже да се ти прописи примене и у земљама њиховог садашњег живљења. Сматрајући да на то имају право јер су држављани. Дакле демократски политички поредак који у тим земљама влада дозвољава слободу религије. А за муслимане је слобода религије право да испољавају ислам онако како ислам дефинише исламска теологија. Проблем је у томе што француски и европски конституционализам дефинишући у уставу и законима права религијских заједница полазе од европског појма религије. И то је сасвим логично јер су ова уставна решења настала у време када су становници земаља у питању скоро сви били хришћани. За разлику од тога религија у исламском контексту значи нешто сасвим друго.

То се најбоље види из објашњења односа религије и права које даје Фикрет Карчић, исламски правник из Сарајева. Он вели: „Сматра се да је у исламу право оно што је теологија у хришћанству-најтипичнија манифестација вјерског учења. За муслимане право није само елеменат укупног исламског учења већ његов функционали израз”.¹⁷ Из овог видимо да ислама нема без права односно без исламске државе. То значи да муслимани који живе у Француској, Европи и свуда где је политички поредак секуларан своју слободу религије схватају као потребу да се секуларни поредак укине и уведе теократија. Или барем да имају правну екстериторијалност као први корак до потпуне исламизације државе. Без тога за њих нема слободе за ислам. После овог постаје јасно у чему је проблем.

16 <http://www.closermag.fr/people/politique/rachida-dati-decouvrez-pourquoi-elle-ne-peut-plus-aller-au-maroc-117906> (доступно 25.09.2014)

<http://adala.justice.gov.ma/production/legislation/fr/penal/Code%20Penal.htm> (доступно 25.09.2014)

17 Фикрет Карчић, *Шерџатски судови у Југославији 1918–1941*, Исламски теолошки факултет, Сарајево, 1986. стр. 11.

Запад је веровао, када је почео да прима муслиманске емигранте, да ће се они променити као што се променила Рашида Дати. И то се и десило али само делимично. Њен случај то посебно показује. Њени родитељи су дошли у Француску 1963. године и у њој изродили 11 деце. Рашида је била друго по реду. За разлику од својих родитеља, она се еманциповала и родила само једно дете и то у својој 44 години. Е сад размислимо. Ако је само један од њене браће и сестара опонашао живот родитеља и на свет донео 11 деце он сам би имао више деце, него сва остала браћа и сестре, ако би они следили Рашидин пример. И то се и десило. Број оних који следе пример Рашиде Дати међу, сада муслиманима, са француским држављанством је енормно мали. Али и кад би био већи они ништа не могу да ураде у поређењу са онима који рађају по десеторо деце. И тих традиционалних је све више и више. Тако је за француску владу много важнији став традиционалиста него став оних који следе Рашиду Дати. Јер напосто традиционалисти дају масу гласача. А сви они право на испољавање ислама виде кроз остваривање права каква предвиђа кривично закон Марока. То је са тачке гледишта француског конституционализма не само неприхватљиво, него и горе него средњи век.

Тај проблем, како видимо, постаје све значајнији и значајнији. Он у редове француских грађана уноси у несигурност која је резултирала иселјавањем Јевреја уплашених за будућност земље која се суочава са таквим проблемима. За првих 6 месеци 2014. чак 4566 Јевреја се из Француске преселило у Израел. У исто време из САД, у којима живи десет пута више Јевреја него у Француској, иселило се у Израел само 2218 Јевреја.¹⁸

То јасно показује у каквом се проблему налазе земље које су стицајем околности од монокултуралних почеле да постају мултикултуралне. Нормално са 90% оних који припадају културном моделу који је створио постојећи конституционализам јасно је да тај конституционализам тренутно није угрожен. Али питање које се поставља јесте: шта ће бити када се те пропорције промене и када почну да се постављају захтеви који су изнети на јулским демонстрацијама у Паризу и другде поводом збивања у Гази? То је унело озбиљне проблеме у до скоро хомогено француско друштво. Хомогено по питању вредносног система на коме се се садашњи конституционализам заснива. Резултат тога се види у порасту улоге деснице и партије Национални фронт (НФ). Колике то размере има најбоље ће се видети по чињеници да НФ, после избора за Европски парламент 2014. има 24,86% гласова и 24 места у

18 Горан Чворовић, „Јевреји напуштају Француску, траже спас у обећаној земљи”, *Вечерње Новости*, 17.9.2014. <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:510620-Jevreji-napustaju-Francusku-traze-spas-u-obecanoj-zemlji> (доступно 18.9.2014)

Европском парламенту.¹⁹ Још давно је на то указао један француски политичар члан НФ. Он је упозоравао француску јавност да муслимани све више освајају француско тле. Документовао је то податком да је 1974. у читавој Француској било 50 џамија, а да их у години у којој је он писао већ било више од 1000. При томе се под тим џамијама не подразумевају само класични грађевински објекти који су нам свима познати, него и преуређене гараже, подруми итд.

У шта се то претворило још 1989. поменути политичар истиче казавши: „Муслимани који управљају тим џамијама настоје да их сада претворе у праве џамије са свим спољашњим симболима физичког и психолошког освајања француског тла. Њихови се захтеви све више озбиљно узимају у разматрање”.²⁰ Он даље указује да би ти муслимани требало да се интегришу у француско друштво, односно у оно што чини основе садашњег француског конституционализма, али да се дешава управо супротно. „Интеграција претпоставља приближавање имиграната и Француза, једну францизацију страних маса присутних на нашем тлу. Али ислам иде сасвим супротно од тога. То је афирмација једног друкчијег идентитета, једног страног идентитета и често идентитета који је непријатељски према француском идентитету... Дакле Куран подразумева прописе... о породици, наслеђу, школи, браку. Када се очеви муслимани разводе од њихових жена подразумевају да се у Француској примени куранско право, проблем оних које називају алжирским мајкама ће се поставити у Паризу”.²¹ Проблем алжирских мајки је тада био веома актуелан. Исламско право децу приликом развода додељује оцу, никада мајци. Дешавало се да се много Францускиња које су отишле у Алжир са својим мужевима муслиманима одлучиле да се разведу. Али су деца остала код оца који је мајци онемогућавао да их виђају. Или поменути случај Рашиде Дати који је још драстичнији. Дакле аутор текста је упозоравао на то, сада давне 1989. Посланик НФ је упозоравао у шта то може да се изроди, то се управо десило демонстрацијама које су се одигравале у току јула месеца 2014. Али у смислу поруке коју шаље овај текст много је важније упозорење које посланик НФ даје а које се директно односи на француски конституционализам: „Не треба варати Французе. Логика усађивања ислама у Француску ће се претворити у питање примене персоналног права. На прагу 2000. године доћи ћемо у време Меровинга када се примењивало различито право на Гало-Романе

19 [http://fr.wikipedia.org/wiki/Front_national_\(parti_fran%C3%A7ais\)#.C3.89lections_europ.C3.A9ennes_de_2014:_le_FN_en_t.C3.AAte](http://fr.wikipedia.org/wiki/Front_national_(parti_fran%C3%A7ais)#.C3.89lections_europ.C3.A9ennes_de_2014:_le_FN_en_t.C3.AAte)

20 “Contre les batisseurs de mosques”, *Le Monde*, 5.10.1989, стр. 2. Писмо је писао Жан Ив Ле Галу из Ил де Франс региона

21 Ibid.

и Франке... Време је да захтевамо од наших политичара да покажу интелектуалну доследност. Признајем право руководиоцима ПРП (То је тада била водећа партија умерене деснице, М.Ј.) и Социјалистичке партије да имају право да желе интеграцију имиграната, али нека онда кажу да су против изградње џамија. Ја им такође признајем право да буду за изградњу џамија, али нека онда кажу грађанима Француске, али пре избора да се отворено залажу за мултикултурно и друштво у коме ће живети више заједница”.²²

Посебно је важно да су тада звучале пророчански речи које је овај политичар изговорио а које су се реализовале у јулу 2014. Где видимо да новинар угледног Фигароа вапи да се одбрани принцип лаицитета. Али како, пита се аутор овог текста, када устав даје право грађанима да слободно искажу своју вољу, а воља муслимана јесте да се лаицизам укине. Дакле, да видимо шта је посланик НФ наговестио. И да ли оно што се десило у јулу 2014. на улицама Париза личи на његово пророчанство. Он каже: „Што се тиче Националног фронта он је против изградње џамија у Француској, зато што је наша нација стара јединствена нација, зато што је хришћанство битан елемент њеног идентитета, и зато што је присуство освајачког ислама на нашем тлу велика опасност за будућност. Свуда где муслиманске и хришћанске заједнице живе или су живеле на истом тлу постоји сукоб. Сукоб у Либану, у Бугарској, у Јерменији, у Азербејдану, на Косову, у Судану, у Египту, у Етиопији. Замислити да је мирољубива коегзистенција између хришћана и муслимана, која нигде није била дуго могућа у свету, могућа на обалама Сене и Роне је илузија утопија: привидно пријатна данас а сигурно трагична сутра. Да би се одбранио идентитет Француске да би се заштитио грађански мир у зору трећег миленијума треба рећи не градитељима џамија.”²³

Ко може да каже да су то речи једног екстремисте како су тада нападали НФ, а није ретко да и данас о томе покрету говоре тако. Уосталом ако су екстремисти у неким стварима, а јесу, у овој су све прецизно погодили и за то им треба одати признање. Дакле за то а не за оно што се такође коси са постојећим конституционализмом.

Као резултат свега тога у Европи, у градовима у којима су формиран муслимански квартави, почиње да се одвија паралелни правни живот и да се примењује противуставни правни поредак који регулише односе међу муслиманима. Али што је посебно важно, и да се формирају органи који имају прерогативе какве имају само државне власти. На тај начин се показује колико је тачна тврдња поменутог Фикрета Карчића који истиче да је исламско право

22 Ibid.

23 Ibid.

персонално, а не територијално. Те да се као такво примењује на све муслимане ма где живе.²⁴ Али се исто тако оставарило и предвиђање цитираног посланика НФ да ће се створити двоструки правни систем у оквиру истих државних граница.

Како смо поменули на улицама неких градова појавили су се једнообразно обучени младићи са штампаним натписима на леђима: шеријатска полиција. Они су исказали јасну намеру да становнике за које знају да су муслимани или претпостављају да то јесу натерају да се усред Европе понашају као да су у Саудијској Арабији. Најкарактеристичнији случај је град Вупертал у немачкој покрајини Северна Рајна Вестафалија. Појава ових младића изазвала је револт како обичних грађана тако и власти. Какве то димензије име најбоље се види на основу ранга оних који су реаговали. „Савезни министар унутрашњих послова Томас де Мезијар је одсекао: шарија се неће толерисати на немачком тлу, а министар правде Хајко Мас је, такође енергично, констатовао: нећемо трпети паралелно правосуђе, за успостављање права и спровођење закона у Немачкој надлежна је и одговорна само и искључиво немачка држава”.²⁵

Ова чињеница јасно показује колико је дефиниција ислама коју даје Фикрет Карчић, као представник најумереније исламске теологије, тачна. Нема верске слободе, онако како је схватају муслимани, ако нема правне екстериторијалности за припаднике ове вере на територијама на којима влада секуларни правни пооредок. Али све то само као прелазна етапа, док се тај поредок, који је у тим државама важећи само у муслиманским енклавама, не прошири на територију читаве земље и док је не претвори у исламску.

Са тачке гледишта наслова ове расправе све је јасно. Конституционални модел који влада у земљама Европе и САД је заснован на секуларном принципу. Као такав, настао је као последица деловања цивилног друштва. Цивилног друштва никлог у оквиру једног културног модела. Тај модел је дубоко прожет хришћанским вредностима, чак и када је атеизиран. Јер хришћанске вредности не морају нужно да буду праћење искреном религиозношћу, већ су често последица некадашње религиозности. Или средине у овину које се неки појединац формирао.

Такав конституционализам је очигледно монокултуралан. Практично су сви уставни поретци земаља западне Европе, САД, Канаде, Аустралије итд. засновани на таквом конституционализму. Дакле демографска база за коју су

24 Фикрет Карчић, *Шеријатски судови у Југославији 1918–1941*, *op. cit.*

25 Мирослав Стојановић, „Алахова полиција у Вуперталу”, *Печат*, 12.9.2014, стр. 46.

овакви уставни и политички модели прављени била је хришћанска. Што је посебно важно, и као хришћанска она је била и јесте и моноденоминационална. То значи да је у највећем броју европских земаља доминантна једна варијанта хришћанства. Нпр: Енгелска је доминантно англиканска, Француска, Италија, Шпанија, Португалија итд. римокатоличке, Данска, Норвешка, Шведска лутернска. Једини изузеци су Немачка и Холандија. Ту су становници подељени отприлике пола-пола на протестанте и римокатолике. Али је врло важно истаћи да је Немачки модел врло скорашњи од 1871. од стварања немачког царства, а холандски је мало старији из 16. века. Али оно што је битно јесте да су и Немци и Холанђани до момента када се протестантизам родио сви били римокатолици и већ су постојали Немци и Холанђани као народ. Дакле монокултурни модел је био доминантан. САД се разликују, тамо је култура хришћанска и протестантска. Али су протестанти подељени на безброј деноминација које су све мањинске. Али су ипак у основи све протестантске. Елем, види се да је културни модел био заснован на основама једне религије.

Шта се са временом десило грађански концепт настао у условима једне културе тако се развио да је разбио породицу и довео да смањења стопе рађања.²⁶ Као резултат тога смањено се потребан број радних руку а развој производних снага је све више вапио за њима. Ове земље су се стога отвориле за прилив имиграната. Али имигранти су сада у већини припадници других култура и полако ова друштва од монокултурних претварају у мултикултурна. Све што смо побројали показује да конституционализам створен према потребама једне културе више не може да задовољи религиозно, етничко и расно шаренило које се створило у овим земљама.

Што је посебно важно, грађански концепт који је владајући у тим друштвима у себи садржи елемент аутодеструкције јер се заснива на поштовању индивидуалних права. Једно од индивидуалних права је и право на слободу вероисповести. Слобода вероисповести подразумева и слободу нпр. за ислам. А ислам као неопходан услов своје слободе подразумева укидање цивилног друштва и демократије. Без тога нема ислама, онако како га дефинише исламска теологија. То је оно што секуларизовани човек Запада не може да схвати. Исламски свет је свет дубоко за ислам везаних људи. Што је посебно важно, религиозност муслиманских маса у Европи стално расте и то код припадника друге генерације, потомака некадашњих имиграната, који су сада Французи, Немци, Холанђани итд. За ове муслимане постојање онога што Рашида Дати и њен шеф Саркози са презиром одбијају, представља једини прави ислам. Дакле за Рашиду Дати бирање сексуалног партнера јесте

26 Миролjub Јевтић, „Религија и наталитет”, *Страни правни живот*, br. 3/2011.

нормална ствар. Али за муслимане је то огроман грех због кога ће и они заједно са Рашидоим Дати горети у паклу, ако је не спрече да тако живи, нормално ако то могу. Како не могу у условима оваквог конституционалног система они траже његову промену. А на то, нормално, Французи римокатолици или пореклом римокатолици не пристају. И ту настаје проблем који се уз очување овако различитих културних модела не може решити.

Секуларизовани римокатолички староседеоци Француске или Белгије су спремни на компромис. Јер њима не прете паклене муке, ако и муслимани пристану да буду друкчији. Али муслимани не могу пристати на компромис, а да због тога не горе у паклу. Зато они не могу да прихвате право Рашиде Дати да живи тако како жели и да рађа ванбрачну децу. И то се не може променити, осим да муслимани престану да буду верујући. Али то се не дешава. Напротив све анкете показују да религиозност и посебно црквеност код муслиманских популација у Европи расте. Види се то по броју верника, који због недостатка класичних џамија окупирају све више улица централног Париза и Вашингтона ометају нормалан саобраћај немуслимана. Што ови последњи доживљавају као веома фрустрирајуће и отуда раст Националног фронта.

У тим условима се показује да постојећа уставна решења не могу да задовоље мултикултурну структуру француског друштва. Условно мултикултурну јер римокатолици и атеизирани римокатолици ипак чине огромну већину. Али ако држава има проблема са 10% муслимана, шта ће бити када их буде, 20, 30, 40% питају се сви. А муслимански наталитет обећава да тај датум неће бити посебно далек.

У тим условима било какво уставно преуређење западноевропских друштава које би подразумевало задовољење свих делова друштва постаје немогуће. Јер половичним решењима не би био задовољан нико. Нити староседеоци нити имигранти који су се натурализовали и постали држављани. Зато се показује да је мултикултурни конституционализам могућ као квадратура круга.

ЛИТЕРАТУРА

Библија или Свето писмо Старога и Новог завјета, Британско и инострано библијско друштво, Београд, 1985.

Cohen, Jean L., *Civil society and political theory*, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1992.

“Contre les batisseurs de mosquées”, *Le Monde*, 5.10.1989.

Чворовић, Горан, „Јевреји напуштају Француску, траже спас у обећаној земљи”, *Вечерње Новости*, 17.9.2014. <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:510620-Jevreji-napustaju-Francusku-traze-spas-u-obecanoj-zemlji> (доступно 18.9.2014)

- Јевтић, Мирољуб, “Political science and Religion”, *Политикологија религије*, бр.1/2007.
Јевтић, Мирољуб, „Религија и наталитет”, *Страни правни живот*, бр. 3/2011.
Карчић, Фикрет, *Шеријатски судови у Југославији 1918–1941*, Исламски теолошки факултет, Сарајево, 1986.
Куран, (превод Бесима Коркута), 4. издање, Сарајево, 1984.
Стојановић, Мирослав, „Алахова полиција у Вупергалу”, *Печат*, 12.9.2014.
The New York Times Almanac, 2008.
Voltaire, *Oeuvres complètes de Voltaire, avec des notes et une notice historique sur la vie de Voltaire*, Paris: Furne, 1835–1838.
Weil, Patrick, *Qu'est-ce qu'un Français? Histoire de la nationalité française depuis la Révolution*, Paris : Gallimard, 2005.

Интернет

- <http://www.closermag.fr/people/politique/rachida-dati-decouvrez-pourquoi-elle-ne-peut-plus-aller-au-maroc-117906>
[http://fr.wikipedia.org/wiki/Front_national_\(parti_fran%C3%A7ais\)#.C3.89lections_europ.C3.A9ennes_de_2014:_le_FN_en_t.C3.AAte](http://fr.wikipedia.org/wiki/Front_national_(parti_fran%C3%A7ais)#.C3.89lections_europ.C3.A9ennes_de_2014:_le_FN_en_t.C3.AAte)

Miroљub JEVTIĆ

MULTICULTURAL CONSTITUTIONALISM – SQUARING CIRCLE

ABSTRACT

A number of European countries, as well as the United States, Canada and Australia in the second half of the 20th century, received many immigrants from Hindu, Buddhist and Islamic region. This has created a specific situation which did not exist at the time of the formation of these states. At a time when those states were formed the vast majority of the population belong to the Christian political culture. As a result, secular constitutions were created. Because Christian theology can accept the secular principle of organization of the state. Immigrants have brought their cultural and political model. For example, an Islamic political model excludes secularism and demand theocracy. Thus, if the question of eventual transformation of the constitution is posed autochthon population and Muslims can not make a compromise, if each side insists on its model. This means that the multicultural constitution is impossible.

Key words: multiculturalism, constitutionalism, religion, difficulties, Politology of Religion.